

Epiloog

Robert van Putten & Mark van Ostaïjen*

Na lezing van alle bijdragen tot op dit punt lijkt er iets ambivalents te schuilen in de manier waarop Tiemeijer de kritiek pareert. Die ambivalentie komt waarschijnlijk voort uit hoe wij, als redacteurs van deze R&D, de kern van het rapport opvatten. Het rapport wordt expliciet gesitueerd als het vervolg op de gedragswetenschappelijke WRR-lijn die voortborduurt op het rapport *Weten is nog geen doen*, waarin het concept 'doenvermogen' centraal staat en dat eveneens vertrekt vanuit 'het perspectief van de individuele burger: "ga in de schoenen staan van de individuele burger en kijk hoe de wereld zich voor hem of haar aandient"'. Maar juist die benadering kan bekritiseerd worden.

Ten eerste blijft het onduidelijk waarom de WRR denkt dat overheidsbeleid *juist nu* gericht moet zijn op dat eerstepersoonsperspectief. Veel beleid lijkt nu al ingericht op het eerstepersoonsperspectief van bijvoorbeeld 'de student', 'de starter op de woningmarkt' of 'de ondernemer'. En als dat *niet* het geval is, dan is veel beleid juist een prioritering van specifieke eerstepersonen (meervoud). Dat worden doorgaans 'doelgroepen' of 'beleidscategorieën' genoemd, zoals starters, ondernemers of studenten. Met die al bestaande beleidspraktijk blijft het daarom gissen waarom er dus vooral wordt gepleit voor een verschuiving. En daar wringt ook de schoen. Want het is niet zozeer een pleidooi voor een 'eerstepersoonsperspectief', maar een pleidooi voor een 'eerstepersoons-enkelvoud-perspectief' (ik) in plaats van een 'eerstepersoons-meervoud-perspectief' (men, wij). Met het kantelen van dat perspectief vallen de kritische bijdragen wel degelijk beter te begrijpen. Want met het prioriteren van 'ik' ten opzichte van 'wij' valt wel degelijk te stellen dat er uitgegaan is van een *liberaal* mensbeeld, waarbij men zich primair richt op het individu, in tegenstelling tot een perspectief dat zich primair richt op de gemeenschap (communitarisme) of het individu in de gemeenschap (sociaalliberalisme).

Ten tweede blijft onduidelijk waarom er een verschuiving nodig is in de richting van een eerstepersoons-enkelvoud-perspectief, terwijl er juist een crisis is ontstaan op de grondwettelijke staatstaak om in primaire collectieve voorzieningen te voorzien. Zo zijn klassieke sociale grondrechten zoals recht op huisvesting, sociale zekerheid, gezondheidszorg en onderwijs toch van oudsher collectieve noden die controle en zekerheid, wellicht 'grip', bieden. Het blijft echter onduidelijk waarom er na een sterke liberalisering van beleid nu een paradigmawisseling nodig is om de noodzaak van collectieve voorzieningen te *individualiseren en subjectiveren* richting 'gevoelens van grip'. In een tijd waarin de staat op diverse dossiers zijn kerntaken

* Dr. Robert van Putten is als lector Bezieling & Professionaliteit verbonden aan de Christelijke Hogeschool Ede. Dr. Mark van Ostaïjen is als universitair hoofddocent verbonden aan het departement Bestuurskunde en Sociologie van de Erasmus Universiteit Rotterdam en is redactielid van *Beleid en Maatschappij*.

niet naar behoren heeft weten uit te voeren (toeslagen, Groningen) om de meest kwetsbaren te ontzien of zelfs voorzien van basisnoden, zou een pleidooi voor een meer eerstepersoons-meervoud-perspectief ook niet hebben misstaan.

De WRR heeft het rapport gestut vanuit allerlei inzichten uit gedragswetenschappelijk en psychologisch onderzoek. En dat is mooi, want het begrip ‘grip’ is allesbehalve nieuw in de sociale wetenschappen. De WRR refereert aan concepten als *mastery* en *personal control*, of zoals het Sociaal en Cultureel Planbureau het heeft over ‘regie’. Dat is enigszins verrassend, aangezien in de sociologie al decennia onderzoek wordt gedaan naar het aanverwante concept *agency*. Dit kan verklaard worden door de disciplinaire afslag die de raad maakt. Niet voor niets gaat de WRR vooral te rade bij de psychologie en niet bij sociologie of antropologie. Dat lijkt een gemistekans, want het probleem met de ‘ego-wetenschappen’, zoals gedragswetenschappelijk en vooral (neuro)psychologisch onderzoek, is dat die uitkomsten bestaan bij de gratie van een overwaardering van *agency* en een onderwaardering van *structures*. Zo toont sociologisch onderzoek dat juist de interrelationele samenhang en de relatie *tussen agency en structures* vooral betekenisvolle analyses oplevert (Giddens, 1984). Een oproep om dan meer of eigenlijk louter te focussen op *agency* – een *eerstepersoonsperspectief* – en daarmee *structures* naar de achtergrond te brengen, klinkt kwetsieus in een wereld die juist het belang van collectieve structuren, institutionele arrangementen en klassieke sociale grondrechten (*structures*) toont. Dat is in lijn met andere adviezen, zoals vanuit de Raad voor Volksgezondheid en Samenleving (2017), waarin inmiddels duidelijk doorklinkt dat het nog verder individualiseren van gedrag een heilloze weg blijkt. Dat de WRR hier toch voor heeft gekozen, lijkt vooralsnog een gemiste kans.

Literatuur

Giddens, A. (1984). *The constitution of society: Outline of the theory of structuration*. Cambridge: Polity Press.

Raad voor Volksgezondheid en Samenleving (2017). *Recept voor maatschappelijk probleem. Medicalisering van levensfasen*. Den Haag: RVS.